

Natàlia Romaní

La història de la nostàlgia

Univers |

La història de la nostàlgia

Natàlia Romaní

Univers |

Els esdeveniments i personatges descrits en aquest llibre són completament ficticis. Qualsevol semblança amb persones reals, vives o mortes, o fets reals és pura coincidència.

Primera edició: setembre del 2021

Disseny de la col·lecció: Enric Jardí

Imatge de la coberta: Ignasi Font

Maquetació: Mireia Barreras

© 2021 Natàlia Romaní

© 2021 Univers (d'aquesta edició)

Direcció editorial: Ester Pujol

Univers és un segell de Grup Enciclopèdia

Josep Pla, 95

08019 Barcelona

Publicat d'acord amb

Pontas Literary & Film Agency

Imprès a Romanyà Valls

Dipòsit legal: B-8.467-2021

Imprès a la UE

ISBN: 978-84-18375-37-8

Qualsevol mena de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra queda rigorosament prohibida i estarà sotmesa a les sancions establertes per la llei. L'editor faculta el CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics, www.cedro.org) perquè n'autoritzi la fotocòpia o l'escaneig d'algun fragment a les persones que hi estiguin interessades.

*Als meus pares que em van ensenyar a llegir,
als meus germans que hi van posar els llibres,
al Michel que hi ha posat el jardí.*

*Tot té el seu moment, sota el cel
hi ha un temps per a cada cosa.*

Llibre de l'Eclesiastès

*Si he pogut veure més lluny
que els altres, només és perquè em trobo
sobre les espatlles de gegants.*

Isaac Newton, carta a Robert Hooke de l'any 1676

Índex

El que ens cal saber de la història 15
abans de la història

PART PRIMERA 25
El principi pot ser qualsevol cosa

PART SEGONA 149
La inevitabilitat de la passió

PART TERCERA 221
*A la recerca d'allò que ja
ha desaparegut per sempre*

PART QUARTA 271
El viatge

PART CINQUENA 373
La saviesa dels corbs

A LA FI, SETTEMBRINI 435

Normalment les històries no comencen mai pel final.

Normalment.

Aquesta història necessita començar pel final si se'n vol comprendre l'inici.

El final és el principi. I el principi pot ser qualsevol cosa.

El 4 de setembre de 2009, quan tota la policia del comtat anava de bòlit darrere un presumpte lladre de bancs, malbaratant les collites de blat de moro; mentre la pau habitual al llac del Llangardaix es veia pertorbada per l'arribada de multitud de cotxes amb sirenes enlluernadores, homes i dones armats i gossos ensumant-ho tot; mentre la tardor despuntava i els arbres mudaven de temporada arraconant el verd pels ocres i roigs abans de despullar-se davant la magnificència de l'hivern de les planes d'Iowa; mentre el cel es cobria d'un tel de núvols prims i el vent penetrava per les esquerdes de les parets tot anunciant la fi de l'estiu, mentre tot això passava en un únic instant, vaig començar a escriure aquesta història.

El que vaig començar a escriure aquells dies a Humboldt ha ocupat gran part del meu temps els darrers anys. Ha esdevingut una obsessió. M'ha lligat a un temps i a uns personatges, a unes històries sense que jo pogués fer-hi res.

Em preguntaran, doncs, de què es tracta aquest escrit i jo

hauré d'esforçar-me per trobar una resposta adequada. No els vull alimentar les expectatives, ni jo mateixa he arribat a copsar la història en la seva totalitat. No cal enganyar-se, gairebé ningú no és capaç de fer-ho.

Ningú no els ha promès un nou Tolstoi.

El que aquí es presenta és un recull eclèctic de memòries, de fets i d'opinions. Algunes, certament, són textuals, d'altres són llicències de qui això escriu. Sempre he pretès respectar al màxim la veracitat, tot i que les pretensions poden ser l'excusa de qui no està gaire satisfet de la feina que presenta.

He hagut de fer ús dels diaris dels protagonistes. Generosament tots ells han posat a la meva disposició els seus escrits, tot i que a alguns va costar de convèncer-los. D'altres, en canvi, no van dubtar ni un sol instant. Amb gairebé tots he compartit tasses i tasses de cafè i de te. Fins i tot hem fumats plegats alguna cigarreta. No amb tots. Només amb un parell. Només amb un d'ells he begut cafè i he menjat olives negres, una combinació agosarada, si se'm permet.

En alguns casos, qui això escriu ha optat per transcriure fidelment el que els diaris deien, en d'altres ha preferit reescriure la història usant les diverses fonts. Malgrat tot, la responsabilitat sobre el que es llegeix en aquestes pàgines és únicament de qui signa el conjunt de l'obra. Estic d'acord amb els que diuen que qualsevol escrit és sempre escrit en primera persona.

És amb aquest esperit que goso posar a la seva disposició el que he esbrinat durant tots aquests anys de recerca pacient.

Vaig ser educada en la convicció que la vida dels altres, de qualsevol altre, és infinitament més interessant que la pròpia vida.

Aquestes pàgines ho confirmen.

NATÀLIA ROMANÍ
Setembre del 2012

El que ens cal saber de la història abans de la història

Novembre del 2002

—Natàlia, com estàs?

—Bé, gràcies, i tu?

—Excel·lent. Feia una estona que pensava en tu. Negocis.

—Res de personal?

—Res de personal. Només negocis.

—Llàstima...

—Voldria proposar-te una feina amb contraprestació econòmica.

En aquells dies qualsevol contraprestació econòmica era benvinguda, sense que gairebé m'importés el favor exigint a canvi.

—Quina mena de feina?

—Necessito que m'escriguis unes cartes.

—Cartes? Vols dir cartes en paper, com les cartes d'abans?

—Si fa no fa...

—I a quina amant he d'escriure les cartes?

—No es tracta de cap amant. És la filla d'una de les meves pacients. Escriure cartes és una de les feines més antigues i honorables que existeixen.

—Cert, és una professió que es perd, un dels pocs desavantatges que tenen les campanyes contra l'analfabetisme.

—Et sembla bé que fem cinquanta dòlars per carta?

—I de què he d'escriure?

—Has d'explicar la història d'una mare a una filla. Fa anys que no es parlen. No saben res l'una de l'altra. No et preocupis, jo t'aniré informant de tot el que has d'escriure a les cartes.

—Perfecte...

—Quan ens veiem?

Havia conegut en Michel en un vol feia un parell de mesos. L'American Airlines, que feia el trajecte Londres-Nova York, ens havia assegut plegats. Com a les pel·lícules. Ocupàvem els dos darrers seients d'un Boeing 787, just abans de la porta del lavabo. En un espai tan reduït el més normal és que acabis, en un moment o un altre, intercanviant amb el teu company de viatge algunes paraules, cops de colze i cops de cames. No hi ha millor excusa per aproximar dues persones que asseure-les durant nou hores seguides en un habitacle escàs.

Volava a Nova York com si el problema fos la geografia. Volava a Nova York a la recerca d'una suposada vida que, pel que semblava, m'esperava a Nova York. Això pot semblar un tòpic. També podria dir que volava a Nova York per escriure. Tot i que la geografia té el paper que té en l'escriptura, el cert és que feia ja un munt de mesos que estava paralitzada per la convicció que tot el que escrivia era irrellevant, que ja no comprenia el món on vivia a Barcelona. Si de debò volia escriure, havia de negociar amb la meua solitud un acord que em permetés començar de zero.

Quan els diners no són el problema, el destí es pot trobar a qualsevol lloc. Quan els diners són el problema, el destí depèn del preu del bitllet d'avió i de les circumstàncies de l'allotjament que trobis. El meu destí era Nova York per un nombre concret de raons. La més important, potser, era que

el preu del bitllet des de Barcelona m'era assequible. Era el que podia pagar. I tampoc no cal menystenir que podia allotjar-me a l'apartament d'un amic que havia decidit trobar-se a ell mateix a Quintana Roo, Mèxic. Cadascú fa el que pot.

—És difícil dormir als avions, no creu? —em va preguntar aquell home d'aspecte pulcre.

Jove, però amb ulls cansats, feia una mitja hora que intentava llegir un llibre voluminós que duia per títol *Brain and Mind*. No vaig arribar a llegir qui n'era l'autor.

No era que no hagués conversat mai als avions, però els darrers dies havien estat molt intensos. Comiats. Borratxeres. Massa tabac i, a sobre, com a feina de darrer minut, havia presentat dues entrevistes que tenia compromeses amb una revista de tendències i que m'havien de permetre sobreviure els dos primers mesos a Nova York.

—Viatja a Nova York de visita? —ell insistia.

—Per feina —vaig respondre.

La petita pantalla de televisió que teníem aferrada al seient de davant oferia imatges borroses d'una pel·lícula d'acció. Vam fer algun comentari sobre el poc que ens agradava aquest tipus de cinema, però cap dels dos no va canviar de canal.

Vam compartir el menjar que ens van servir per sopar. Ell va donar-me encantat el seu formatge i jo li vaig cedir un tros de pernil d'aspecte sospitós que ell va trobar excel·lent. El món, en general, té una opinió escassa i poc preparada sobre el pernil.

Havíem parlat de tot i més. De res i de quasi tot. De la seva vida i de la meva. Potser no tot el que ens havíem explicat era veritat. Ves a saber, quan un es troba a més de deu mil metres d'altura, quan per sobre només queden una o dues capes d'atmosfera, et pots permetre uns luxes imaginatius que no et passarien pel cap si tinguessis els peus ben aferrats

al terra i tot el pes de l'univers sobre el teu cap. D'alguna manera, a més distància del sòl, més distància de la realitat. Deu ser per la manca d'oxigen.

Allò que havia començat com una pel·lícula de Hollywood no va seguir exactament com ho imaginaven els guionistes. La vida no és mai com la imaginaven els guionistes. La teva vida no l'escriu Frank Capra. En Michel Roux era, des de feia cinc anys, el director mèdic d'un centre especialitzat en persones que pateixen demència senil i altres alteracions de la memòria. Gent gran que no tenia altre lloc per morir. Gent que anava perdent els records a velocitats cada cop més esfereïdores. El centre es trobava en un poble d'Iowa que duia per nom Humboldt. Com l'explorador alemany. Allà escrivia articles per a revistes científiques i la seva tesi sobre el paper que la memòria desenvolupa en la construcció de la consciència (l'expressió també era seva). En algun moment de la nit —un cop havíem deixat enrere Reykjavík i els nostres caps eren l'un a tocar de l'altre— em va dir que, segons Goethe, el record era el més profund de la vida. Ell treballava amb els que, a poc a poc, perdien els records per les cantonades de la memòria.

En arribar al JFK vam fer el possible per retardar la sortida de les maletes, per allargar tots els altres tràmits, per estirar el temps com si fos elàstic (que potser ho és). A la sortida de l'aeroport ell em va proposar compartir taxi i, de passada, compartir els tres dies següents que encara tenia lliures abans de reincorporar-se de nou a les seves tasques.

Ens vam instal·lar en un petit hotel de Brooklyn amb vistes sobre el riu Hudson i el pont. El que els guionistes de Hollywood no havien previst era que la protagonista d'aquesta suposada pel·lícula no havia deixat Barcelona per acabar en un poble perdut en la immensitat de les planes d'Iowa. Si

el que volia era viure al desert, hauria fet millor quedant-se a casa.

Ens comunicàvem amb molta freqüència. Telèfon, correu electrònic. La modernitat procura mitjans fins i tot per a aquelles relacions que tenen un escàs marge per prosperar.

—I per què no les escrius tu, les cartes? —li vaig preguntar.

—Perquè així no hauré de fer cabòries cada setmana per trobar una excusa per trucar-te.

***

Cada història té nombroses percepcions. Nombrosos punts de vista. Cal, si es vol conèixer alguna forma de veritat, explorar el màxim nombre de punts de vista possibles sobre un fet. Un cop i un altre. Potser fins i tot s'hauran d'explorar cinquanta-vuit punts de vista diferents. Això tampoc no promet res. Podries dir que la veritat no es coneix mai. Aleshores, estaries d'acord amb Vladimir Nabokov, que no és poca cosa.

Allò que va començar amb un encàrrec sense gaire sentit, amb unes cartes innocents, es va transformar en una mena d'obsessió. Aquella era una història que tenia més de cinquanta-vuit punts de vista possibles. Aquella era una història que tenia més de cinquanta-vuit memòries possibles. Les memòries s'ésborren, s'ajusten i es configuren a allò que recordem. És així com construïm les nostres veritats. A base de memòries.

Els diaris personals es van inventar per articular d'una manera o una altra aquestes memòries. És cert que no tot-hom és capaç de gestionar-los. Jo mateixa no puc. Però, en el cas que ens ocupa, ha estat una sort que com a mínim els

personatges principals sí que han estat capaços de posar per escrit alguns dels episodis, els que han considerat els més importants. D'altres, els he pogut reconstruir a partir dels seus propis records. Coincideixen en l'essencial.

Hi ha personatges que ara tampoc no podrien contradir el que he escrit. M'agradaria molt poder usar allò tan nostrat del final feliç, però la vida gairebé mai té finals, i encara menys feliços. El que de vegades sembla el final és en realitat el principi d'una altra història, en una narrativa infinita.

Per això aquesta història no té un final concret. O bé el final és el principi. Queda a disposició del lector decidir-ho.

El primer cop que em vaig trobar amb la Sarah Greenfield feia poc que havia tornat d'un viatge pels Balcans.

El primer cop que em vaig entrevistar amb en David Goldman feia poc que havia acompanyat la Laura Parker fins a Humboldt.

El primer cop que em vaig entrevistar amb la Laura Parker feia poc que havia enterrat un gos.

El primer cop que em vaig entrevistar amb l'Emilia Solesky després del sopar de Nadal, nevava a Nova York i vaig encendre el foc de la xemeneia de la seva casa de Park Slope.

El primer cop que em vaig entrevistar amb en Patrick Gardner vam passejar pels jardins de la Universitat de Pembroke mentre ell donava menjar als ocells amb unes molles de pa que duia a la butxaca. Segons em va dir, en Jonathan Franzen li recomanava com havia de preparar les molles perquè fossin més fàcils de digerir. Ves a saber...

El primer cop que vaig parlar amb el professor Magris em va preguntar si coneixia la bora. Evidentment no tenia idea de què em parlava.

Al començament cap d'ells no semblava tenir predisposició a col·laborar. Cada un d'ells havia contribuït decisivament

a la construcció de la història, però ara defugia responsabilitats.

Per què recordar? Què era exactament el que havien de recordar? Quant d'allò que recordaven va passar realment? Tots els fets?, em preguntaven tots més o menys amb les mateixes paraules. «El més fàcil és enganyar-se a un mateix», em va dir una tarda en David Goldman, mentre preniem un cafè en un lloc regentat per un croat que, segons ell, servia el millor cafè de Nova York.

«L'impuls de recordar les coses és compulsiu i inexplicable per als que no el comparteixen, útil només per als que consideren la memòria un òptim instrument a l'hora de justificar-se», em va dir un matí el professor Patrick Gardner mentre passejàvem pel campus de la Universitat de Pembroke amb un revolt d'ocells sobre els nostres caps.

Els vaig haver d'assegurar en reiterades ocasions que no es tractava d'elaborar un expedient dels fets amb precisió científica. No es tractava d'un estudi antropològic com els que escrivia Claude Lévi-Strauss. No es tractava d'observar-los com si fossin uns indígenes desconeguts de Papua Nova Guinea.

En tot cas, es tractava d'intentar distingir entre el que va passar i el que simplement podria haver passat. En definitiva, la literatura no és més que recollir aquesta diferència.

Tot això formava part dels arguments amb què he intentat, durant tots aquests anys, descobrir un pedaç petit de la seva història.

De quantes diverses maneres podem descriure un mateix fet? Cinquanta-vuit és una aproximació. Qualsevol altre número per sobre de cinquanta també ho seria.

Aquest és un recull de molts punts de vista diversos. No hi trobaran un ordre concret tot i que hem fet un esforç pel

que fa a la cronologia. Però tot plegat s'assembla més a Jackson Pollock que a Piero della Francesca. Les històries, com els quadres, es poden observar de lluny i de prop. En ambdós casos es percebran coses diverses. Només integrant-les ens podrem aproximar a una veritat. Per petita que sigui.

En David i la Sarah fa temps que van fer creu i ratlla a la seva història personal. Aquesta seria una manera de fer creu i ratlla a la història general.

Una manera ortodoxa.

Però moltes tardes, quan la Sarah és al petit parc darrere de l'hospital Stewart on va néixer i on anava a passejar de petita, a mig camí entre Fort Greene i Park Slope, mentre és allà, asseguda al banc amb el gos als peus, un labrador tranquil que respon al nom de Shackleton, mentre observa els jocs del seu fill a la sorra (el seu fill construeix naus espacials amb un cubell i una pala de plàstic), mentre intenta concentrar-se en la lectura, posem per cas, de Claudio Magris, mentre tot això succeeix, a una certa distància, amagat rere un matoll, en David observa l'escena. No ho fa gaire sovint. No és un temerari. Però hi ha dies que no pot estar-se d'observar el quadre. Llavors, per uns segons, el que semblava el final no ho és. Perquè podem recuperar-nos de la mort d'un ésser estimat, podem recuperar-nos de la mort de l'amor, però no ens podem mai recuperar de la passió. La passió és devastadora. Per això l'home observa i calla. I ella fa veure que no el veu i també calla i el nen construeix naus espacials i el gos no fa res. És un gos.

La Sarah, a hores d'ara, també ha comprès que hi ha moltes maneres d'estimar. Que no pot reduir les expectatives a una única via. Que cadascú té una memòria, una veritat i una percepció. Només cal posar-les en comú, trobar un lloc compartit on les memòries de cadascú convisquin en pau. Per això

existeix la literatura, perquè els milions, bilions, de narratives tinguin un espai on parlar-se les unes a les altres. I d'això es tracta. Que es parlin i s'escoltin. Només així es pot trobar un petit moment de pau, que al final és el que importa.

Això era l'únic que desitjava l'Emilia Sobesky quan va decidir anar a trucar a la porta del professor Patrick Gardner. Un petit moment de pau. Almenys per a ella, el moment va arribar abans de tancar els ulls per sempre.

La Sarah va dipositar les cendres de l'Emilia en un petit recipient de ceràmica. Es va resistir a deixar-les en un altre lloc que no fos casa seva. I són allà, damunt la xemeneia al costat de les fotografies de l'àvia Gertrude, dels seus pares, morts en un accident de la Pan Am, del doctor Sobesky, el pare de l'Emilia i de la mateixa Sarah quan era petita i duia un impermeable massa gran.

Treu la pols de les fotografies i del vas de ceràmica. Treu la pols de la casa. Així, la rutina s'imposa. Així pot, de nou, començar la història.

El primer dia que ens vam trobar per iniciar la meva recerca (érem al cafè Settembrini de Brooklyn) la Sarah em va dir:

—Sabies que ningú no sap on van enterrar Genguis Kan?

No em facin recordar per què havíem acabat per parlar de Genguis Kan.

—Diuen que el seu cos va ser enterrat en algun lloc de Mongòlia, a la regió de Khentii Aimag, a prop del riu Onon. Una estampida de més de mil cavalls va fer desaparèixer qualsevol traça de la tomba. Encara avui se'n segueixen buscant les restes. És curiós, oi? Genguis Kan, sens dubte el millor guerrer de tots els temps, va morir sense deixar rastre.

He cregut convenient començar per la Universitat de Pembroke. Però, com el lector veurà, hi ha nombrosos inicis: al carrer Allegasse de Viena, que avui ja no es diu Allegasse, sinó

Argentinerstrasse; al MoMA de Nova York, a Potsdam, a Trieste, a Bela Crkva, a Sambdor, a Subotica, a Zagreb, sobrevolant Islàndia, a Lu Verne, a Humboldt...

Qualsevol d'aquests inicis també serviria com a final.

La història no té ni principi ni final.

A la història només li fa por l'oblit. Por, no del que ja és mort o perdut, sinó d'oblidar tot el que va poder ser i no ha estat. Totes les altres possibles històries que haurien pogut ser. Qui les recorda?

No passa ni un sol dia sense que els protagonistes d'aquesta particular història no imaginin el que no va ser. Ni un sol dia.

La Universitat de Pembroke és el punt d'inici d'aquesta història, el lloc on convergeixen les vides de la Laura, en David i la Sarah, origen d'un conflicte entre la passió i la lleialtat, l'amor i l'amistat. Relat d'aquest triangle, *La història de la nostàlgia* també és la crònica d'un viatge en què el lector visitarà els arxius plens de pols de les cases de Park Slope, a Brooklyn, compartirà tertúlies al Cafè de San Marco a Trieste i recorrerà les carreteres de Croàcia i Sèrbia fins als confins més remots del vell continent, resseguint el curs del Danubi de la mà de Claudio Magris.

Feta de realitat i ficció, de cròniques, diaris i entrevistes, *La història de la nostàlgia* traça la geografia sentimental d'un territori i d'un temps perduts en la memòria, i intenta trobar la manera d'aferrar-nos a la vida, sense que aquesta ens sotmeti a la seva voluntat, ja que... Com és possible mantenir-se íntegre i noble, bo, quan el vent de la Història bufa sense pietat?

Novella sobre l'amistat, els viatges i l'exili, *La història de la nostàlgia* ens parla de l'amor i de com guanyar-li la partida a l'abisme que ens aguaita.

20 €

ISBN: 978-84-18375-37-8

Univers

Narrativa

